

MUTAXASSISLIK FANLARI BO'YICHA MUSTAQIL ISHLARNI TASHKIL ETISH METODIKASI

Xujaqulov Abdulaziz Hakim o'g'li,

*“Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi” kafedrasida katta o'qituvchisi, Qarshi muhandislik-
iqtisodiyot instituti*

<https://orcid.org/0009-0007-9329-1765>

<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.03.1.049>

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida mutaxassislik fanlari bo'yicha mustaqil ishlarni tashkil etish metodikasining didaktik imkoniyatlari xususida ma'lumotlar aks ettirilgan. Hamda mutaxassislik fanlari bo'yicha mustaqil ishlarni tashkil etish uchun yuqori kurs talabalari va tanlangan ta'lim yo'nalishi bo'yicha ma'lum bir bilim sohasiga yo'naltirilgan ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun tavsiyalar berilgan.

Tayanch so'z va iboralar: mutaxassislik, mustaqil ish, mustaqil ta'lim, mustaqil bilim, darslik, olingan bilim, mutaxassislik fanlari.

МЕТОДОЛОГИЯ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СПЕЦИАЛИСТОВ

Худжакулов Абдулазиз Хаким угли,

*Старший преподаватель кафедры Охраны труда и технической безопасности
Каршинский инженерно-экономический институт*

Аннотация: В данной статье представлены сведения о дидактических возможностях метода организации самостоятельной работы по профильным предметам в высших учебных заведениях. Также даются рекомендации по развитию творческого мышления, ориентированного на конкретную область знаний, у студентов старших курсов и по организации самостоятельной работы по профильным предметам.

Ключевые слова и фразы: специальность, самостоятельная работа, самостоятельное образование, самостоятельные знания, учебник, полученные знания, предметы специальности.

METHODOLOGY OF ORGANIZING INDEPENDENT WORK ON SPECIALISTS

Khudjakulov Abdulaziz Hakim's son,

*Senior teacher of the «Labor protection and technical safety» department
Karshi Institute of Engineering and Economics*

Annotation: This article presents information about the didactic possibilities of the method of organizing independent work in specialized subjects in higher education institutions. Also, recommendations are given for the development of creative thinking focused on a specific field of knowledge for senior students and for the organization of independent work in specialized subjects.

Key words and phrases: specialty, independent work, independent education, independent knowledge, textbook, acquired knowledge, specialty subjects.

KIRISH: Mamlakatning intellektual salohiyatini oshirish, davlat ta'lim standarti talablariga javob bera oladigan, yetuk, raqobatbardosh kadrlar tayyorlashda muhim omil hisoblanadi. Qaysi sohada bo'lmasin bilimlarni mustaqil ravishda egallashga intilish—talaba faoliyatining ta'lim muassasasidagi eng ajralib turadigan xususiyati, mustaqil o'qib, bilim orttirish asosi hisoblanadi. Ta'lim tizimida mustaqil bilim olish, nazorat qilish mustaqil ta'lim olishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Talabalar mutaxassislik fanlari bo'yicha mustaqil ishlarining maqsadi-turli manbalardan yangi bilimlarni o'zlashtirish jarayonida ularning shaxsiy rivojlanishi.

Mustaqil ishlarga darsliklar, o'quv-uslubiy qo'llanmalar, psixologiya klassiklarining ilmiy ishlari, monografiyalar, ilmiy maqolalar to'plamlari va ilmiy ma'ruzalar, ixtisoslashtirilgan psixologik jurnallardagi ilmiy maqolalar, davriy nashrlardagi psixologiyaga oid materiallar, badiiy adabiyotlar bilan ishlash kiradi. So'nggi paytlarda mustaqil ishlarda elektron shakldagi manbalar (Internet tizimi, kompyuter dasturlari va elektron tashuvchilardagi ma'lumotlar) bilan ishlash katta o'rin egalladi.

Talabalarning mustaqil ishlariga insholar, izohlar, tezislar yozish kiradi.

O'qituvchi rahbarligida talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etish bilimlarni egallash va mustahkamlash qobiliyatini rivojlantiruvchi ta'lim jarayonining samarali yo'nalishlaridan biridir. Hemis va boshqa kompyuter dasturiy ta'minotlar maxsus fanlardan mustaqil ta'limni o'rganishda alohida ahamiyat kasb etadi, chunki u talabalarni kerakli adabiyotlar bilan ishlashga undaydi.

TADQIQOT METODLARI. Mustaqil ishlar didaktik maqsadi, vazifasi, murakkablik darajasi, kimga (individual yoki jamoa uchun) mo'ljallanganiga qarab bir-biridan farq qiladi.

Mustaqil ta'lim va uning ma'naviy-kasbiy mohiyati bo'yicha konseptual yondashuvlar D.Krotval (AQSh), A.Dobrolskiy, V.Okon (Polsha), P.Galpern, K.Talizina, V.Buryak, S.Bondorenko, V.Slastenin, Y.Shiyanov (Rossiya), S.Rajabov, X.Ibragimov, M.Ochilov, N.Saidahmedov, O'.Tolipov, X.To'raqulov, M.Quronov (O'zbekiston) va boshqalarning ishlarida bayon etilgan.

O.A.Qo'ysinovning fikriga ko'ra, "mustaqil ta'lim olish maqsadini belgilash va uning o'quvchilarda mustaqil bilim olish, mustaqil ishlash, ijodkorlik, egallagan bilimlarni amaliyotda qo'llash, o'z-o'zini nazorat qilish ko'nikma va imkoniyatlarini shakllantirish umumiy kasbiy rivojlanishni ta'minlashga asos bo'ladi".

N.A.Muslimovning fikricha, "mustaqil ta'lim – bilimlarni o'zlashtirish, tasavvurlarini rivojlantirish tushunchalari, ko'nikma va malakalarini hosil qilish bo'yicha o'quv jarayonining subyektiv maqsadga muvofiq, muntazam, mustaqil hamda avtonom faoliyatni tashkil etish demakdir".

Professorlar R.X.Djurayev va S.T.Turg'unovlarning qayd etishicha, "mustaqil ta'lim – bu insonning o'zi tanlagan vositalar hamda adabiyotlar yordamida ajdodlar tajribasini, fan va texnika yutuqlarini o'rganishga yo'naltirilgan shaxsiy harakatlar jarayoni. Bunda insonning ichki dunyosi, his-tuyg'ulari, mustaqil fikrlash qobiliyati asosiy ro'l o'ynaydi".

Har qanday o'quv fani bo'yicha darsliklarning asosiy didaktik ashyosi matnlar, savol-topshiriqlar, mashqlar yoki misol-masalalar hisoblanadi. Darslik yoki o'quv qo'llanmalardagi yoki ta'lim beruvchi tomonidan qo'yilgan savol-topshiriqlar ta'lim oluvchini matn mazmunini hikoya qilishga (ayrim hollarda yodlab olishga) majburlamasligi kerak. Demak, mustaqil ta'lim – bu olingan bilim ko'nikma va malakalarni mustahkamlash, qo'shimcha ma'lumot yoki materiallarni mustaqil o'rganish maqsadidagi o'quv shakli.

N.A.Muslimov o'z tadqiqotlarida mustaqil ta'limning auditoriyadagi (hamkorlikdagi mustaqil ta'lim) va auditoriyadan tashqari (individual mustaqil) tashkil etuvchilari haqida fikr yuritgan. Mustaqil bilim olishning muvaffaqiyatli rivojlanishi ko'p jihatdan o'z-o'zini boshqarish qobiliyatining rivojlanishi bilan bog'liq. Mustaqil bilim olishda didaktika tamoyillari hamda nazariya va pedagogik texnologiyalar asosiy rol o'ynaydi. Shularni inobatga olgan holda biz mustaqil ish va mustaqil ish jarayoniga o'z yondashuvlarimizni keltirib o'tdik.

TADQIQOT NATIJALARI VA MULOHAZALAR. Mutaxassislik fanlari bo'yicha mustaqil ishlarni tashkil etish uchun yuqori kurs talabalari va tanlangan ta'lim yo'nalishi bo'yicha ma'lum bir bilim sohasiga yo'naltirilgan ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun quyidagi tarkibiy qismlar bo'lishi kerak:

Tayyorgarlik: muammoni shakllantirish va uni hal qilish uchun dastlabki urinishlar.

Inkubatsiya: vazifadan chalg'itish va boshqa mavzuga o'tish.

Ma'rifat: muammoning mohiyatini intuitiv tushunish.

Tekshirish: yechimni sinab ko'rish yoki amalga oshirish.

Talabalar mustaqil ishini tashkil etishning asosiy shakllari o'quv fanining mazmuni, ta'lim darajasi va talabalarning tayyorgarlik darajasi, shuningdek, talabalarning mustaqil ish yukini tartibga solish zarurati bilan belgilanadi.

Shundan kelib chiqib, mutaxassislik fanlari bo'yicha mustaqil ta'limni tashkil etishning quyidagi shakllaridan foydalanish mumkin:

referatlar (gumanitar va ijtimoiy-iqtisodiy blok fanlari bo'yicha);

semestr topshiriqlari (umumiy texnik va maxsus fanlar bo'yicha);

kurs ishlari (umumiy texnik va maxsus fanlar bo'yicha);

kurs loyihalari (umumiy texnik va bitiruvchi kafedralar uchun);

bakalavr, mutaxassis, magistrning attestatsiya ishlari.

Talabalar mustaqil ishining yana bir shakli - integratsiyalashgan kurs deb ataladigan o'quv dasturida mavjud bo'lib, uning davomida talabalarning kichik guruhlar (3-5 kishi) haqiqiy ma'lumotlarga

asoslangan muammoni hal qilish bilan shug'ullanadilar (kompaniyalardan biri tomonidan taqdim etilgan). universitet bilan hamkorlik qilish) va ilgari o'rganilgan bir nechta fanlardan olingan bilimlarni qo'llashni talab qiladi. Ish ta'lim muassasasining turli bo'limlari vakillarining nazorati ostida amalga oshiriladi. Ushbu shakl talabalarga amaliy ko'nikmalarni yanada faolroq singdiradi.

Shunday qilib, talablarni bajarish uchun ta'lim standarti hajmi va tashkil etilishi bo'yicha quyidagilar zarur:

talabalarining mustaqil ishlashga yetarli darajada tayyorligini, talabalarining ma'lum darajada o'z-o'zini tarbiyalash darajasini shakllantirish;

o'qituvchi va talaba uchun sinfdan tashqari SIV hajmini aniqlash standartlarini ishlab chiqish, SIWning bajarilishini nazorat qilish va borishini rejalashtirishni amalga oshirish;

maxsus o'quv va uslubiy adabiyotlarning mavjudligi, ma'ruza kurslari, topshiriqlar to'plami va boshqa an'anaviy materiallar bilan bir qatorda ularning elektron versiyalari zarur;

yangi avlod simulyatorlari, avtomatlashtirilgan o'qitish va boshqarish tizimlari talab qilinadi, bu esa talabaga imkon beradi qulay vaqtda odatdagi sur'atda mustaqil ravishda bilim, ko'nikma va malakalarni egallash;

o'qituvchilar va talabalar uchun mavjud kompyuterlar va nusxa ko'chirish uskunalarning yuqori darajada mavjudligi;

o'qituvchining maslahat va uslubiy rolini kuchaytirish;

talabalar o'rtasida, talabalar va o'qituvchi o'rtasida erkin muloqot qilish imkoniyati.

Talabalarining mustaqil ishlarini samarali amalga oshirish ularning natijalarga erishishga qiziqishiga, ya'ni tashqi, ichki va protsessual bo'lishi mumkin bo'lgan barqaror motivatsiyaga bog'liq.

Mustaqil ish uchun maqsadlarni tanlash. Maqsadlarni tanlash uchun asoslar Davlat ta'lim standartida belgilangan maqsadlar va kelajakdagi kasbga kirishni, kasbiy nazariya va tizimlarni, kasbiy texnologiyalarni va boshqalarni aks ettiruvchi kurslar maqsadlarining aniqlanishidir. Mustaqil ishning maqsadlari talablarga muvofiq bo'lishi kerak. kasbiy o'z-o'zini tarbiyalashga tayyorgarlik tuzilishi, shu jumladan motivatsion va faoliyat komponentlari.

Mustaqil ish mazmunini tanlash uchun asoslar Davlat ta'lim standarti, o'z-o'zini tarbiyalash manbalari (adabiyot, tajriba, introspektsiya), o'quvchilarning individual psixologik xususiyatlari (o'rganish qobiliyati, o'rganish, aql-zakovat, motivatsiya, o'quv faoliyati).

Vazifa dizayni. Mustaqil ish uchun topshiriqlar turli darajadagi maqsadlarga mos kelishi, o'rganilayotgan har bir fanning mazmunini aks ettirishi, talabalarining bilish faoliyatining turli turlari va darajalarini o'z ichiga olishi kerak.

Nazorat tashkilotlari. U nazorat vositalarini sinchkovlik bilan tanlash, bosqichlarni belgilash, nazoratning individual shakllarini ishlab chiqishni o'z ichiga oladi.

An'anaviy nazorat shakllari bilan bir qatorda zamonaviy ta'lim texnologiyalariga asoslangan usullar qo'llaniladi. Ushbu shakllardan biri sifatida talabalarni ko'p balli baholashni o'z ichiga olgan ta'limning reyting tizimi taklif etiladi. Reytingli ta'limning to'g'ri tashkil etilgan texnologiyasi boshidanoq besh ballik baholash tizimidan voz kechish va unga faqat umumlashtirganda, ya'ni o'quvchilar to'plagan ballar odatdagi baholarga (a'lo, yaxshi, qoniqarli) aylantirilganda kelish imkonini beradi. , qoniqarsiz). Bundan tashqari, reyting tizimi faollik uchun qo'shimcha rag'batlantirish ballarini va mustaqil ish uchun topshiriqlarni bajarishga yondashuvlarning yangiligini ta'minlashi kerak. Talaba olimpiadalarda, konferentsiyalarda qatnashib, o'z bilim reytingini oshiradi. ilmiy doira va hokazo.

Talabalarining faol ishi, shuningdek, o'quv dasturini yoki uning alohida bo'limlarini tezroq o'tishni rag'batlantirish kerak.

Mutaxassislik fanlari bo'yicha mustaqil ishlarni maqsadli ishlab chiqish talabalar faoliyatining quyidagi darajalariga ega bo'lishi mumkin:

1- tayyorgarlik, faktlarni aniqlash. Talaba mustaqil ish usullari bilan tanishadi.

2-reproduktiv. Talaba ko'paytiradi, ya'ni o'zi bilgan yoki o'zi bilan uchrashgan narsalarni takrorlaydi.

3-ta'lim va qidiruv yoki qisman qidiruv. Talaba ma'lumotlar, ma'lumotlar va boshqalar uchun qisman mustaqil qidiruvni amalga oshiradi. muayyan vazifani hal qilish yoki bajarish.

4-eksperimental qidiruv. Talaba eksperimentni mustaqil ravishda amalga oshiradi.

5-nazariy-eksperimental. Talaba eksperimental ma'lumotlarni mustaqil ravishda yoki o'qituvchi yordamida umumlashtiradi, tajriba natijalari bo'yicha hisobot tuzadi.

6-nazariy va amaliy. Talaba olib borilgan tadqiqot asosida kurs yoki dissertatsiya ishini tayyorlaydi.

Xulosa. Ma'lumki, mustaqil ta'limni yo'lga qo'yishda nafaqat talablarni muayyan fan bo'yicha bilim ko'nikma va malakalarini oshirish, ularda mustaqil dunyoqarashni shakllantirish, shu bilan bir qatorda, bo'lajak mutaxassis sifatida talaba shaxsida ijodiy va ilmiy tafakkurni rivojlantirish vazifasi turar ekan, ma'lum ma'noda global professionallik masalasi ham o'z tasdig'ini topmog'i lozim. Bu jarayondagi ijodiy texnologik yondashuv talabdan tezkor fikrlashni va faol harakatni talab qiladi. Chunki talabadagi faollik ijodiy faoliyatga aylangan taqdirdagina mehnatni ilmiy tashkil qilish, vaqt byudjetidan unumli foydalanish amalga oshadi. Ana shunda talaba qiziqishlar asosida o'zining diqqatini muayyan obyektga qarata oladi. Ijodiy texnologik faoliyat shunchaki oson kechadigan jarayon emas. Shaxsning sezgisi, idroki uning xotirasi hamda mantiqiy tafakkur ko'lami bilan uyg'un bog'lanib ketadi. Ijodiy faoliyatda talabdagi bilim innovatsion ko'nikma va malakalar bilan yanada takomillashib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

Zulxumor Shuxradovna Mirzayeva, Voxid Baxromovich Fayziev. O'quvchilarda mustaqil ta'limni tashkil etish yo'llari. ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES VOLUME 2 | ISSUE 5 | 2021 ISSN: 2181-1385 Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723

Oktyabr Dustkabilovich Raximov, Abdulaziz Hakim Ugli Xujakulov, Baxrom Xusanovich Shomurotov, Dilrabo Oktabrova Raximova. Неиспользуемые возможности: дистанционного образования в Узбекистане. Научный журнал. 2021.- Страницы 72-75.

Abdulaziz Hakim o'g'li Xujakulov. Muhandislik ta'lim yo'nalishi talabalarini kasbiy tanlovga ta'sir etuvchi omillar. Science and Education. 2023.- Страницы 493-496

А.Х.Хужакулов.Значение инновационных технологий в организации самостоятельной работы студентов в системе высшего образования. Вестник науки. 2023.- Страницы 113-117

Xujakulov Abdulaziz Hakim o'g'li. Muhandislik yo'nalishi talabalarining umumkasbiy tayyorgarligiga qo'yilgan talablar. Prospects and main trends in modern science 2023.- Страницы 60-63

Xujakulov Abdulaziz Hakim o'g'li. Umumkasbiy fanlarni o'qitish orqali talabalar tomonidan shakllanadigan tadqiqotchilik qobiliyatlari. 2023.- Страницы 321-326

Ж.У.Шоназаров, А.Х.Хужакулов.Творческая и инновационная деятельность будущего преподавателя и способы достижения профессиональных навыков. 2020.- Страницы 55-60

Rakhimov Oktyabr Dustkabilovich, Manzarov Yusufjon Khurramovich, Keldiyarova Malika, Hudjakulov Abdulaziz Hakim Ugli. Modern lectures and methods of organizing problematic lectures. Проблемы науки 2020.- Страницы 46-49

Oktyabr Rakhimov, Dilrabo Rakhimova, Laylo Ashurova and Abdulaziz Khujakulov Methodology for using foresight technology in training future ecologists in Uzbekistan. E3S Web of Conf. Volume 462, 2023 International Scientific Conference "Fundamental and Applied Scientific Research in the Development of Agriculture in the Far East" (AFE-2023)

Khujakulov A. Kh. Importance of innovative technologies in organization of independent work of students in higher education system. ВЕСТНИК НАУКИ. 2023/4. Страницы 113-117

Eshmuhamedov L. M. 21-ASR PEDAGOGIKASI:O'QITISHNING INOVATSION

USULLARI //Educational Research in Universal Sciences. – 2023. – Т. 2. – №. 14. – С. 372-376.